

Witte vlekken



op de Huwelijksvoltrekking van Pieter Buyskes en familie

door André Groeneveld

Het prachtige schilderij 'de Huwelijksvoltrekking van Pieter Buyskes en familie', dat inmiddels alweer een jaar in de presentatie 'Vijf voorwerpen centraal' in volle glorie te bewonderen is, heeft een bijzondere en ingrijpende restauratie achter de rug. Alle redenen om hierover een verslag te doen.

Het groot formaat schilderij van 100 x 140 cm is geschilderd door Jan Anthonie Kaldenbach in 1784. Het toont de huwelijksvoltrekking van Pieter Buyskes en mevrouw A. Verbruggen. Buyskes was burgemeester van Enkhuizen. We zien achtereenvolgens de notaris, bruid en bruidegom en mr. Cornelis van der Willige, de latere echtgenoot van de geheel rechts afgebeelde dochter uit het eerste huwelijk van Verbruggen. De bruid draagt een zogenaamde Duitse hoed. Op de achtergrond hangt tegen de wand een kaart van Texel. Buyskes

bezat op Texel landgoederen waaronder één met een eendenkooi. Dit verklaart waarom de dochter van Pieter Buyskes met een kooikerhondje is voorgesteld. Op de kaart van Texel zijn met name de boeien en banken in het Marsdiep exact aangegeven. In het jaar waarin het doek is geschilderd werd de betonning in het Marsdiep door de gemeente Enkhuizen ten behoeve van de stad Amsterdam uitgevoerd. De burgermeester van Enkhuizen was verantwoordelijk voor het bevaarbaar houden van dit zeegat.

Het schilderij is, voordat het in 1971 door het Zuiderzeemuseum werd aangekocht, diverse malen gerestaureerd. Daarna werd het werk in het kader van het Deltaplan voor Cultuurbehoud in 1992 door de Stichting Kollektief Restauratieatelier Amsterdam (SKRA) onder handen genomen voor



Close-up retouches

conserverende behandelingen zoals het beter inlijsten en het vastzetten van de verflaag. In 1998 kwam het werk opnieuw in het atelier van het SKRA terecht, maar nu ter restauratie in het bijzonder voor het bijwerken van sterk verkleurde retouches. Maar de plekken bleven verkleuren. De retouches waren nu zo wit uitgeslagen dat het wel schimmelplekken leken en in februari 2001 ging het schilderij opnieuw naar Amsterdam.

Na overleg is besloten om verfmonsters te laten nemen door het Instituut Collectie Nederland (ICN). De verfmonsters werden onderzocht door middel van de methode 'scanning elektronenmicroscopie met energiedispersieve Röntgenstraling'. Van de verfmonsters werden verfdwarsdoorsneden gemaakt die zijn bekeken onder de onderzoeksmicroscop. Het pigment zinkwit bleek de oorzaak van de verkleuringen. Zinkwit is een reactief pigment en vormt met de vetzuren van het oliebindmiddel zinkzeep. Het bindmiddel is gaan degraderen en de pigmenten hebben zich naar de bovenste laag van het schilderij verplaatst. De retouches zijn witachtig geworden, wat ook wel 'chalking' genoemd wordt. De ontleding van het bindmiddel en pigment is mede veroorzaakt door klimatologische omstandigheden.

Volgens Karin Groen van het ICN hebben veel schilderijen die de afgelopen dertig jaar zijn behandeld dit verschijnsel. Het wordt veroorzaakt doordat



Verfdwarsdoorsnede onder de microscoop

overschilderingen eerder zijn bijgewerkt met een glacerende verf die gemaakt is van droge pigmenten in damarvernis. Voordat de retouches werden aangebracht is het schilderij namelijk daarmee gevernist. De enige remedie tegen dit euvel is het in z'n geheel verwijderen van de retouches en deze opnieuw aanbrengen met een stabiel pigment.

Omdat restauratie van het schilderij steeds opnieuw op de begroting van het museum zou gaan drukken werd besloten tot het geheel verwijderen van alle oude retouches. Een tegenvaller daarbij diende zich aan bij het verwijderen van vernis op de afbeelding van de in zwart geklede man. De vernislaag kon niet in z'n geheel worden afgenomen aangezien het schilderij daar in het verleden verpoetst is. Maar meevallers waren er gelukkig ook. Onder de overschilderingen en retouches kwam meer originele verf te voorschijn. Het schilderij heeft daardoor meer van zijn oorspronkelijke uiterlijk teruggekregen. Op de overzichtsfoto zien we het 'kale' schilderij met de lacunes waar later de retouches over zijn aangebracht. Ditmaal gebeurde dat met stabiele pigmenten en bindmiddelen. Tot slot werd er een nieuwe vernislaag aangebracht. Het schilderij kan nu weer in volle glorie worden bewonderd.



Met dank aan:

Restaurator: Bettina Landgrebe, Stichting Kollektief Restauratieatelier Amsterdam

Onderzoek: Karin Groen, Instituut Collectie Nederland

Fotografie: René Gerritsen / ICN